

Ibrahim GASHI

GJEOPOLITIKA E RE E BALLKANIT PAS LUFTËS RUSO-OSMANE (1877-1878) DHE SHQIPTARËT

Abstrakt:

Shpërthimi i Kryengritjes në Bosnje dhe Hercegovinë (1875) shënoi fillimin e Krizës së Madhe Lindore, e cila kulmin e saj e arriti me Luftën Ruso-Osmane 1877-1878. Fundi i kësaj lufte me fitoren e Rusisë e ndryshoi ndjeshëm gjeografinë politike të zotërimeve të deri atëhershme osmane. Kjo luftë pati pasoja të thella për Ballkanin, duke çuar në një rikonfigurim të madh të peizazhit gjeopolitik të rajonit. Lufta përfundoi me Traktatin e Shën Stefanit (3 mars 1878), e pasuar nga Kongresi i Berlinit (qershor-korrik 1878), i cili rishikoi kushtet për të balancuar interesat e Fuqive të Mëdha. Janë tepër prcaktuese për të ardhmen e shqiptarëve dhe tokave të tyre, ndryshimet territoriale dhe gjeopolitike që prodhoi Kriza lindore. Osmanët nën kushtet e marrëveshjeve të mësipërme humbën territore të rëndësishme evropiane. Rumania, e cila luftoi përkrah Rusisë, fitoi pavarësinë e plotë. Ajo mori gjithashtu Dobrujën Veriore nga osmanët, por u detyrua t'ia dorëzonte Rusisë Besarabinë Jugore. Si Serbia ashtu edhe Mali i Zi u njohën zyrtarisht si shtete të pavarura dhe zgjeruan territoret e tyre, me Malin e Zi që fitoi qasje në Adriatik. Përkohësisht Traktati i Shën Stefanit krijoi një Bullgari të madhe autonome, që shtrihej nga Danubi deri në Egje dhe përfshinte Maqedoninë, por e cila u rikthye në kufij më të reduktuar me vendimet e Kongresit të Berlinit, duke lenë Rumelinë Perëndimore dhe Maqedoninë në Perandorinë Osmane. Si pasoja të drejtpërdrejta të këtyre ndryshimeve Rusia dhe Austro-Hungaria dolën si rivalët kryesorë për ndikim në rajon. Në gjeopolitikën e re të Ballkanit Serbia, Mali i Zi, Greqia por edhe Bullgaria autonome po projektonin “zgjidhjen” e fatit të zotërimeve osmane në favor të tyre. Këto synime në vetvete ishin kërcënimi më i madh për shqiptarët dhe për aspiratat e tyre kombëtare. Lufta e Parë Ballkanike 1912-1913 është shpërfaqja ekstreme e këtij kërcënimi.

Fjalët kyç: krizë, kryengritje, marrëveshje, traktat, pavarësi, autonomi.

Hyrje

Lufta Ruso-Osmane e viteve 1877-1878 shënoi një pikë kthese vendimtare në rikonfigurimin politik dhe gjeopolitik të Ballkanit, duke ndryshuar rrënjësisht ekuilibrin e fuqisë në Evropën Juglindore dhe duke riformësuar marrëdhëniet ndërmjet Fuqive të Mëdha. E lindur nga një periudhë e trazirave në rritje nacionaliste, rënies perandorake dhe rivalitetit ndërkombëtar gjithnjë e më intensiv, kjo përplasje e solli të ashtuquajturën Çështje Lindore në qendër të diplomacisë evropiane. Lufta dhe pasojat e saj diplomatike jo vetëm që ripërcaktuan hartën territoriale dhe politike të Ballkanit, por edhe inauguruan një rend të ri gjeopolitik, pasojat e të cilit shtriheshin përtej vetë rajonit.

Sfondi i menjëhershëm i luftës lidhej me kryengritjet nacionaliste që shpërthyen në Ballkan (Bosnje e Hercegovinë) në vitin 1875, kur disa popullsi të krishtera u ngritën kundër sundimit shtypës të Perandorisë Osmane. Pavarësisht përpjekjeve diplomatike të Fuqive të Mëdha për të frenuar dhunën, paqëndrueshmëria u thellua, duke kulmuar me fushata ushtarake të pasuksesshme të Serbisë dhe të Malit të Zi kundër autoritetit osman. Në këtë kontekst, Perandoria Ruse ndërhyri në mënyrë vendimtare, duke u paraqitur si mbrojtëse e popujve sllavë dhe ortodoksë. Lufta Ruso-Osmane përfundoi me një fitore të thellë ruse dhe me imponimin e Traktatit të Shën Stefanit në mars 1878, përmes të cilit Rusia synoi të zgjidhte në mënyrë të njëanshme Çështjen Lindore, duke krijuar një rend politik në Evropën Juglindore të dominuar nga sllavët dhe nën ndikimin e saj.

Megjithatë, dispozitat e Traktatit të Shën Stefanit provokuan kundërshtim të fortë nga fuqitë e tjera evropiane, veçanërisht nga Britania e Madhe dhe Austro-Hungaria, të cilat e perceptuan traktatin si një kërcënim serioz ndaj ekuilibrit të fuqisë në Evropë. Perspektiva e një Ballkani të dominuar nga Rusia ngriti frikën për tronditje strategjike dhe tregtare, duke e shtyrë Britaninë të përgatitej për një luftë të mundshme kundër Rusisë. Pikërisht në këtë klimë tensioni të mprehtë ndërkombëtar u mblodh Kongresi i Berlinit në verën e vitit 1878, nën kryesimin e kancelarit gjerman Otto von Bismark.

Kongresi i Berlinit synoi të anulonte marrëveshjen e Shën Stefanit dhe të ndërtonte një ekuilibër të ri gjeopolitik në Ballkan. Traktati i

Berlinit, që rezultoi nga punimet e Kongresit, kufizoi ndjeshëm përfitimet e Rusisë, krijoi ose konfirmoi disa shtete të pavarura dhe disa te tjera autonome, e ndau Bullgarinë, i dha Austro-Hungarisë të drejtën të pushtonte provincat e Bosnjë-Hercegovinës dhe trajtoi çështje strategjike që lidhen me Detin e Zi, lumin Danub dhe Anadollin Lindor. Ndërsa kjo zgjidhje arriti të shmangte një luftë të menjëhershme evropiane dhe të ruante një paqe relative për më shumë se tri dekada, ajo e bëri këtë duke thelluar rivalitetet dhe duke lënë të pazgjidhura aspiratat kombëtare brenda Ballkanit.

Në mënyrë vendimtare, Kongresi i Berlinit pati pasoja të thella për sistemin shtetëror evropian. Pakënaqësia ruse me rezultatet e saj, si dhe perceptimi se Gjermania kishte lejuar që Britania e Madhe dhe Austro-Hungaria të fitonin koncesione të mëdha, çoi në një përkeqësim të thellë të marrëdhënieve gjermano-ruse. Kjo çarje diplomatike përshpejtoi afrimin e Gjermanisë me Austro-Hungarinë, duke kulmuar me nënshkrimin e Aleancës Dyfishe në vitin 1879—një aleancë që do të shndërrohej në një gur themeli të sistemit të aleancave që parapriu Luftën e Parë Botërore.

Lufta Ruso-OSmane dhe Kongresi i Berlinit duhet të kuptohen si një moment kyç në historinë gjeopolitike të Ballkanit dhe të Evropës në tërësi. Ndërsa Kongresi stabilizoi përkohësisht Çështjen Lindore, ai njëkohësisht prodhoi tensione të reja strukturore përmes riformësimit të aleancave, ripërcaktimit të interesave perandorake dhe institucionalizimit të një rendi ballkanik të brishtë dhe të kontestuar. Në këtë mënyrë, ai hodhi themele vendimtare për paqëndrueshmërinë afatgjatë që, në fund, kontribuo në shpërthimin e Luftës së Parë Botërore në vitin 1914.

Situata në Evropë para vitit 1875

Për të kuptuar plotësisht dinamikën dhe rezultatet e Kongresit të Berlinit të vitit 1878, është e domosdoshme të shqyrtohet peizazhi më i gjerë politik evropian në dekadat që i paraprinë atij. Qëndrimet e Fuqive të Mëdha në Berlin nuk u formësuan në izolim; përkundrazi, ato pasqyronin ndryshime afatgjata në fuqinë, interesat strategjike dhe praktikën diplomatike që kishin minuar gradualisht rendin pasnapoleonik të vendosur në fillim të shekullit XIX.

Pas Kongresit të Vjenës (1814-1815), Evropa hyri në një periudhë stabiliteti relativ të formësuar nga Koncerti i Evropës dhe parimi i ekuilibrit të fuqisë. Fuqitë kryesore - Britania e Madhe, Austria, Prusia, Rusia dhe më vonë Franca - u angazhuan për ruajtjen e rregullimit territorial dhe për parandalimin e shfaqjes së një shteti hegjemon. Për disa dekada, ky sistem funksionoi në mënyrë efektive, pasi bashkëpunimi ndërmjet Fuqive të Mëdha shihej si i dobishëm për të gjithë dhe si alternativë ndaj rikthimit të luftërave kontinentale.

Stabiliteti, më shumë sesa transformimi, e karakterizoi politikën evropiane të kësaj periudhe.¹

Ky ekuilibër u vu seriozisht në provë për herë të parë gjatë Luftës së Krimesë (1853-1856), kur Rusia kërkoi të zgjerojë ndikimin e saj në dëm të Perandorisë Osmane. Ambiciet ruse në Ballkan dhe përpjekjet për të vendosur dominim në rajonin e Detit të Zi alarmuan fuqitë e tjera, veçanërisht Britaninë e Madhe dhe Francën, të cilat ndërhyjnë ushtarakisht për të ruajtur ekuilibrin ekzistues. Lufta e Krimesë përfaqësoi kështu një moment vendimtar në diplomacinë evropiane, duke demonstruar njëkohësisht brishtësinë e sistemit të Vjenës dhe përkushtimin e vazhdueshëm të fuqive ndaj veprimit kolektiv kundër zgjerimit të njëanshëm.²

Traktati i Parisit (1856), që i dha fund Luftës së Krimesë, e rivendosi përkohësisht ekuilibrin në Evropën Juglindore. “Lufta e Krimesë la Evropën në një situatë anarkike, ku më shumë fuqi ishin të interesuara për të rishikuar atë që kishte mbetur nga ekuilibri sesa për ta ruajtur atë.”³ Traktati i Parisit rikonfirmoi integritetin territorial të Perandorisë Osmane, kufizoi ndikimin rus përmes neutralizimit të Detit të Zi dhe i imponoi Rusisë kufizime të rëndësishme ushtarake, përfshirë ndalimin e mbajtjes së forcave detare dhe arsenaleve në këtë rajon. Për më tepër, Rusia u detyrua t’i dorëzonte Moldavisë disa distrikte të Besarabisë Jugore, duke dobësuar më tej pozicionin e saj strategjik. Si komb i mundur, pas vitit 1856, Rusia “neglizhoi gjithçka në Evropë

¹ Barbara Jelavich, *The Ottoman Empire, The Great Powers, and the Straits Questions, 1870-1887*, Bloomington, Indiana: Indiana University Press, 1973, f. 20.

² Po aty.

³ Gordon A. Craig and Alexander L. George, *Force and Statecraft-Diplomatic Problems of Our Time*, New York: Oxford University Press, 1983, f. 36.

për hir të interesave të saj kombëtare.”⁴ Në këtë kuptim, traktati dukej se riafirmonte autoritetin e Koncertit të Evropës dhe frenonte ambiciet ruse.

Megjithatë, paqja e vendosur në vitin 1856 rezultoi e brishtë dhe jetëshkurtër. Në vend që të stabilizonte sistemin evropian, Lufta e Krimesë nxori në pah çarje të thella brenda tij. Siç kanë vërejtur bashkëkohësit dhe historianët e mëvonshëm, mjedisi pas luftës inkurajoi gjithnjë e më shumë revizionizmin, sesa ruajtjen e status quo-së. Disa fuqi filluan të rishqyrtojnë rregullimin e Kongresit të Vjenës, duke e parë atë si pengesë për ambiciet kombëtare dhe zgjerimin gjeopolitik. Koncerti i Evropës, dikur një mekanizëm bashkëpunimi, gradualisht humbi koherencën dhe efektivitetin e tij.

Për Rusinë, Traktati i Parisit u përjetua si një poshtërim i thellë kombëtar. Si reagim, regjimi carist u përqendrua në reforma të brendshme dhe rindërtimin ushtarak, duke e vendosur pjesëmarrjen aktive në diplomacinë evropiane në plan të dytë. Heqja e skllavërisë bujqësore, reformat administrative dhe modernizimi i ushtrisë u ndoqën si parakushte për rikthimin e statusit të Rusisë si fuqi e madhe. Gjatë kësaj periudhe të tërheqjes relative diplomatike, Rusia toleroi transformime të mëdha gjatë në Evropë, përfshirë ndryshime territoriale që më parë do të kishin shkaktuar kundërshtim.⁵

Njëkohësisht, Rusia nuk e harroi rolin e Austrisë gjatë Luftës së Krimesë. Pavarësisht lidhjeve të gjata ideologjike dhe dinastike, Austria kishte refuzuar ta mbështeste Rusinë dhe kishte ushtruar presion diplomatik që kontribuoi në humbjen e saj. Kjo “tradhti” e perceptuar ndryshoi rrënjësisht qëndrimet ruse ndaj Vjenës dhe hodhi themelet për rivalitetin e ardhshëm në Ballkan. Politika ruse filloi ta shihte gjithnjë e më shumë Austro-Hungarinë jo si partnere, por si konkurrente, ndikimi i së cilës duhej balancuar.⁶

Këto tensione u ndërthurën me një valë më të gjerë transformimesh politike në Evropë gjatë viteve 1860. Bashkimi i Italisë dhe më pas

⁴ A.J.P. Taylor, *The Struggle for Mastery in Europe, 1848-1918*, Oxford, England: Oxford Clarendon Press, 1954, f. 90-91.

⁵ Barbara Jelavich, *The Ottoman Empire...*, f. 22.

⁶ Po aty.

bashkimi i Gjermanisë ndryshuan ndjeshëm ekuilibrin kontinental të fuqisë. Austria doli e dobësuar nga humbjet në Itali (1859) dhe kundër Prusisë (1866), ndërsa ngritja e Prusisë nën udhëheqjen e Otto von Bismarck riformësoi politikën e Evropës Qendrore. Shpallja e Perandorisë Gjermane në vitin 1871 e destabilizoi më tej sistemin e Vjenës dhe futi pasiguri të reja në marrëdhëniet ndërmjet Fuqive të Mëdha. Bismarku shprehu hapur dëshirën e tij që Franca të mos zgjidhte restaurimin [e monarkisë], por të mbetej një republikë. Sipas Bismarkut, kjo formë qeverisjeje ishte më e përshtatshme për të ruajtur izolimin dhe dobësinë e Francës.⁷

Në fillim të viteve 1870, Evropa karakterizohej nga një kombinim paradoksal paqeje dhe paqëndrueshmërie. Ndërsa pas konfliktit franko-prusian nuk pati një luftë të madhe kontinentale, rendi diplomatik ishte gjithnjë e më i brishtë. Perandoria Osmane, e konsideruar prej kohësh një element stabilizues në Evropën Juglindore, vazhdonte të binte, ndërsa provincat ballkanike u shndërruan në një pikë qendrore të lëvizjeve nacionaliste dhe ndërhyrjeve të jashtme. Pamundësia e Fuqive të Mëdha për të rënë dakord mbi një strategji afatgjatë koherente për menaxhimin e rënies osmane e përkeqësoi më tej situatën.⁸

Në këtë kontekst, shpërthimi i kryengritjeve ballkanike pas vitit 1875 dhe Lufta Ruso-Osmane që pasoi duhet të kuptohen si kulmi i dekadave të kundërtënive të pazgjidhura brenda sistemit evropian. Kongresi i Berlinit nuk lindi nga një mjedis diplomatik i qëndrueshëm, por nga një Evropë tashmë e shënuar nga rivaliteti, mosbesimi dhe vizionet konkurruese mbi rendin ndërkombëtar. Për rrjedhojë, pozicionet gjeopolitike të Fuqive të Mëdha në vitin 1878 u formësuan po aq nga erozioni i rregullimit të Kongresit të Vjenës, sa edhe nga pasojat e drejtpërdrejta të luftës në Ballkan.

Pas Luftës Franko-Prusiane pozicioni i fuqive të mëdha sa i atakon supermacisë së tyre në kontinent ndryshoi. Humbja reale dhe simbolike e pushtetit dhe statusit të Francës u bë shkak që ajo të humbnin shumë miq dhe admirues. “Ajo që Franca kishte humbur nuk ishin kaq shumë

⁷ W.R. Fryer and B. Litt, “The Republic and the Iron Chancellor: The Pattern of French-German Relations, 1841-1890”, *Royal Historical Transactions* 29 (1979): f. 177.

⁸ Vasilje Popovic, *Istocno Pitanje*, Talijska, Sarajevo, 1996, f. 2-4.

dy provinca, sa primatin në Evropë ... provincat e humbura ishin një simbol i madhështisë së humbur.”⁹

Edhe Austria kishte luajtur prej kohësh një rol të rëndësishëm në diplomacinë evropiane dhe në ruajtjen e Koncertit të Evropës. Por humbja e Austrisë nga Prusia nënkuptoi se pozicioni i saj dominues në Gjermani kishte marrë fund me Traktatin e Pragës në vitin 1866. Megjithatë, shumë austriakë që kishin qenë aktivë në qeveri për një kohë të gjatë ruanin shpresën për hakmarrje. Shembja e rregullimit gjerman të Traktatit të Pragës nuk ishte aspak një përfundim i paracaktuar. Politika gjermane e Ministrit të Jashtëm Austriak, Kontit Frederick Beust, për përfshirjen e Austro-Hungarisë përbën një dështim të provuar.¹⁰

Kriza ballkanike 1875-1878

Kur Traktati i Parisit (1856) i dha fund Luftës së Krimesë, Fuqitë e Mëdha besuan se kishin adresuar në mënyrë efektive sfidat e vazhdueshme të Evropës Juglindore të kontrolluar nga osmanët, duke i imponuar Sulltanit një seri reformash administrative dhe fiskale. Këto masa, të gjerë dhe të shpallura publikisht në atë kohë, synonin të modernizonin qeverisjen, të mbronin popullatat myslimane dhe të krishtera dhe të stabilizonin rajonin. Megjithatë, pavarësisht premtimeve formale dhe ceremonive të shumta që shoqëruan miratimin e tyre, shumica e këtyre reformave nuk u zbatuan në praktikë.¹¹

Në vitet pas 1856, Ballkani dukej sipërfaqësisht i qetë, duke fshehur tensionet e thella që kishin grumbulluar gjatë dekadave të keqqeverisjes osmane, shfrytëzimit ekonomik dhe përhapjes së ndjenjës nacionaliste. Situata kishte përmasën e një fuqie baruti, gati për të shpërthyer. Ky vullkanizim latent u manifestua në mënyrë dramatike në verën e vitit 1875, kur autoritetet osmane u përpoqën të zbatojnë tatime të tepruara

⁹ W.R. Fryer and B. Litt, *The Republic...*, f. 171.

¹⁰ Besimi i Austrisë për të ruajtur rendin konservator dhe ekuilibrin e fuqisë kishte dominuar politikën e tyre të jashtme që nga Kongresi i Vjenës i vitit 1815, shih: Winfried Baumgart, *Vom Europäischen Konzert zum Völkerbund* Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1974, f. 4-5.

¹¹ Mihailo D. Stojanovic, *The Great Powers and the Balkans*, Cambridge, England: Cambridge University Press, 1939, f. 15.

mbi komunitetet e krishtera, tatime që popullatat refuzuan t'i paguanin. Kryengritja filloi në Hercegovinë në fillim të korrikut dhe u përhap shpejt në Bosnjë, duke ndezur trazira të gjera.

Njëkohësisht, reformat e Sulltanit, në vend që të lehtësonin tensionet, përkeqësuan zemërimin mes turqve myslimanë, të cilët i perceptuan ato gjithnjë e më shumë si instrumente të ndërhyrjes së huaj dhe cenimi i sovranitetit osman. Si rezultat, Ballkani u shndërrua në një vend konfrontimi të dyfishtë: në nivel lokal, mes turqve dhe popullatave minoritare që kundërshtnin shfrytëzimin dhe kërkonin autonomi; dhe në nivel ndërkombëtar, mes autoriteteve osmane dhe Fuqive të Mëdha, të cilat kërkonin veprime konkrete për të zgjidhur dështimet sistematike në rajon.¹² Siç vë në dukje një historian, këto kryengritje dhe Kriza e Lindjes sollën pasojat të gjera, duke formësuar jo vetëm rrjedhën politike të Ballkanit, por edhe perceptimet dhe politikat ndërkombëtare ndaj Evropës Juglindore.¹³

Interesat e Fuqive të Mëdha dhe kalkulimet diplomatike në Kongresin e Berlinit (1878)

Kongresi u mbajt në një moment kur perandoritë evropiane kërkonin gjithnjë e më shumë të stabilizonin zotërimet e tyre kontinentale me qëllim që të ndiqnin më me efikasitet zgjerimin përtej detit. Austria-Hungaria, në veçanti, përballej me presione të forta të brendshme që buronin nga rritja e lëvizjeve nacionaliste ndër popullsitë e saj të ndryshme sllave. Këto lëvizje përbënin një kërcënim të drejtpërdrejtë për kohezionin e Perandorisë Habsburge, duke e shtyrë Vjenën të ndjekë një strategji të konsolidimit imperial në Ballkan.¹⁴

Fillimisht, Austria-Hungaria u përpoq të siguronte interesat e saj përmes marrëveshjeve diplomatike sekrete me fuqitë e tjera të mëdha.

¹² G.D. Clayton, *Britain and the Eastern Question-Missolonghi to Gallipoli*, London: University of London Press, Ltd., 1971, f. 122.

¹³ Arnold Suppan, "Bosnischer Aufstand und Orientkrise, 1875- 1878," *Osterreichische Osthefte* 18, no. 2 (1976): f. 189.

¹⁴ Dr. Nina Markovic Khaze, *European Diplomacy in Crisis: Congress of Berlin of 1878, European Diplomacy and Ottoman Empire*, EU, EEAS, *European diplomacy, International Relations and Diplomacy*, <https://doi.org/10.4324/9780367815004>.

Kur diplomacia e vetme rezultoi e pamjaftueshme, autoriteti imperial u afirmua më hapur përmes vendimeve të formalizuara në Kongres. Megjithatë, në vend që ta qetësonte rajonin, kjo qasje intensifikoi rezistencën ndër popullsitë ballkanike, të cilat kishin përjetuar tashmë shekuj të tërë sundimi të huaj dhe që gjithnjë e më shumë aspironin vetëqeverisje dhe sovranitet kombëtar.¹⁵

Kongresi gëzoi mbështetjen e fuqive të ndryshme evropiane, secila duke ndjekur objektiva të dallueshme, por njëkohësisht të ndërlidhura. Franca dhe Britania e Madhe, për shembull, synonin të ruanin atë që kishte mbetur nga ndikimi osman në Evropë si kundërpeshë ndaj ekspansionizmit rus. Mbështetja e tyre për integritetin territorial të Perandorisë Osmane ishte, për rrjedhojë, më pak shprehje solidariteti me Stambollin sesa një manovër strategjike për ruajtjen e ekuilibrit të fuqisë.¹⁶

Për Britaninë e Madhe, Kongresi përfaqësonte një mundësi për të ndjekur më me vendosmëri objektivat e saj strategjike afatgjata. Ndër më kryesoret ishin marrja nën kontroll e Qipros dhe mbrojtja e rrugës detare drejt Egjiptit, e cila ishte jetike për sigurimin e qasjes drejt Indisë. Në këtë kuptim, Kongresi funksionoi si një forum diplomatik përmes të cilit prioritetet imperialiste britanike u legjitimuan nën petkun e konsensusit evropian.¹⁷

Italia dhe Gjermania, të dyja fuqi relativisht të reja në sistemin e politikës së fuqive të mëdha, e shihnin gjithashtu Kongresin si një skenë të rëndësishme për të demonstruar pjekuri diplomatike dhe lidhësi ndërkombëtar. Megjithëse e ashtuquajtura Krizë e Madhe Lindore kishte rëndësi vetëm marginale strategjike për Italinë, pjesëmarrja në Kongres kishte një vlerë të konsiderueshme simbolike. Elitat italiane e perceptuan ftesën si njohje të statusit të Italisë si fuqi e madhe dhe si një mundësi për të zënë atë që e konsideronin vendin e saj të merituar në diplomacinë evropiane.¹⁸

¹⁵ John M Hobson, Colin Tyler (ed), *Selected Writings of John A. Hobson 1932-1938 The Struggle for the International Mind*, London & New York: Routledge, 2011, f. 19

¹⁶ Dr. Nina Markovic Khaze, *European...*, f. 153.

¹⁷ Po aty.

¹⁸ Teobaldo Filesì, "La partecipazione dell'Italia alla conferenza di Berlino." *Africa: Rivista trimestrale di studi e documentazione dell'Istituto italiano per l'Africa e l'Oriente*, 1985, 40(1): 1-40, f. 2.

Pozicioni i Francës në Kongres u formësua si nga konsiderata të brendshme ashtu edhe nga ato ndërkombëtare. Republika e Tretë Franceze, e themeluar në vitin 1875, ishte ende në procesin e konsolidimit të autoritetit të saj pas humbjes traumatike në Luftën Franko-Prusiane dhe trazirave të Komunës së Parisit. Në këtë kontekst, zgjerimi kolonial u shfaq si një mjet thelbësor për rikthimin e prestigjit kombëtar dhe stabilitetit politik.¹⁹

Franca e pranoi përfundimisht qëndrimin britanik mbi Qipron vetëm pasi siguroi një dorë të lirë në Afrikën e Veriut, veçanërisht në Tunizi. Ky shkëmbim diplomatik nxjerr në pah natyrën transaksionale të politikës së fuqive të mëdha në Kongres, ku koncesionet në një rajon balancoheshin me përfitime në një tjetër. Zgjerimi i perandorisë koloniale franceze u bë kështu një komponent thelbësor i rimëkëmbjes së Francës pas luftës dhe i ripozicionimit të saj në skenën globale.²⁰

Traktati i Berlinit i vitit 1878 përbëhej nga gjashtëdhjetë e katër nene dhe solli ndryshime thelbësore ndaj Traktatit të mëparshëm të Shën Stefanit. Ai nuk ishte një traktat paqeje në kuptimin klasik të fjalës, por një marrëveshje politike ndërmjet fuqive të mëdha, të cilat u angazhuan kolektivisht të “rregullonin zgjidhjen e Çështjes Lindore”²¹.

Në këtë kuptim, marrëveshja shërbeu si një kornizë shumëpalëshe përmes së cilës shtetet kryesore evropiane synuan të riafirmnin kontrollin diplomatik dhe strategjik mbi riorganizimin e Evropës Juglindore.

Për më tepër, Traktati i Berlinit nuk u formulua në izolim, por ndërtoi dhe rishikoi marrëveshjet ndërkombëtare të mëparshme të përfunduara pas Luftës së Krimesë, veçanërisht Traktatin e Parisit të vitit 1856 dhe Traktatin e Londrës të vitit 1871. Për rrjedhojë, qëllimi i tij shkonte përtej trajtimit të pasojave të menjëhershme të Luftës Ruso-Turke të viteve 1877–1878 ose kufizimit të fitimeve territoriale dhe strategjike të Rusisë. Ai përfaqësonte një përpjekje më të gjerë për të rikalibruar ekuilibrin e fuqisë dhe për të riafirmuar autoritetin kolektiv të fuqive

¹⁹ Dr. Nina Markovic Khaze, *European...*, f. 153.

²⁰ Dr. Nina Markovic Khaze, *European...*, f. 154.

²¹ Thomas Erskine Holland, *The European Concert in the Eastern Question: A Collection of Treaties and Other Public Acts*. Oxford: Clarendon Press, 1885, f. 226. <https://archive.org/details/europeanconcerti00holluoft/page/220>

të mëdha mbi menaxhimin e çështjeve evropiane dhe ato të Lindjes së Afërt.²²

Sipas Holland (1885), Traktati i Berlinit duhet kuptuar si një konventë ndërkombëtare e projektuar për të rregulluar marrëdhëniet ndërmjet shteteve dhe për të vendosur parime udhëzuese për sjelljen e fuqive të mëdha në dekadat që pasuan, veçanërisht në Evropën Juglindore, rajonin e Detit të Zi dhe Lindjen e Afërt.²³ Një shprehje konkrete e këtij synimi rregullator ishte forcimi i rolit të Komisionit Evropian të Danubit, i cili u ngarkua me autoritetin për rregullimin e lundrimit në pjesën e poshtme të lumit, që përfshin Serbinë, Rumaninë dhe Bullgarinë. Në përputhje me nenet 52-57 të Traktatit, Komisioni u zgjerua për të përfshirë edhe një përfaqësues rumun pas njohjes ndërkombëtare të pavarësisë së Rumanisë.²⁴

Në këtë aspekt, njohja e pavarësisë për shtete të reja si Rumania u shoqërua me caktimin e detyrimeve dhe përgjegjësi në nivel evropian. Këto shtete u përfshinë në mekanizma mbikombëtarë që rregullonin çështje të lidhura drejtpërdrejt me territoret e tyre, duke shënuar një shkëputje të rëndësishme nga statusi i tyre para Kongresit. Ky dimension i Traktatit të Berlinit - pra integrimi i shteteve të reja në forma të hershme të qeverisjes kolektive evropiane - përbën një pasojë të rëndësishme, por shpesh të anashkaluar, të marrëveshjes së vitit 1878 për zhvillimin politik të Evropës Juglindore.²⁵

Një perspektivë krahasuese osmane–ruse–austro-hungareze mbi gjeopolitikën e re të Ballkanit

Për të analizuar shfaqjen e një rendi të ri gjeopolitik në Ballkan pas Luftës Ruso-Osmane të viteve 1877-1878 është e nevojshme një perspektivë krahasuese osmane-ruse-austro-hungareze. Duke përdorur *Raportin* e Aleksandër Karathéodori Pashës²⁶ si burim kryesor parësor.

²² Dr. Nina Markovic Khaze, *European...*, f. 165.

²³ Holland, *The European Concert...*, f. 226.

²⁴ Po aty, f. 231.

²⁵ Dr. Nina Markovic Khaze, *European...*, f.165.

²⁶ Aleksandër Karathéodori Pasha (1833-1906), një fanariot me prejardhje greke dhe bullgare, ishte djali i mjekut personal të Sulltan Mahmudit II dhe avokati i parë os-

Raporti vendos perceptimet osmane mbi Kongresin e Berlinit përkrah ambicieve strategjike ruse dhe llogaritjeve ekspansioniste të Austro-Hungarisë. Kjo qasje e trianguluar mundëson një kuptim më të thellë të mënyrës se si projektet perandorake konkurruese u kryqëzuan në Ballkan, duke e shndërruar rajonin në një zonë paqëndrueshmërie strukturore dhe qeverisjeje të ndërkombëtarizuar.

Nga perspektiva osmane, ashtu siç artikullohet nga Karathéodori Pasha, Kongresi i Berlinit përfaqësonte njëkohësisht një humbje diplomatike dhe një përjashtim sistematik. Pavarësisht përpjekjeve të vazhdueshme reformuese dhe tentativave për ta harmonizuar qeverisjen osmane me normat juridike dhe administrative evropiane, Perandoria u trajtua jo si një pjesëmarrëse e barabartë, por si një fuqi në rënie, integriteti territorial i së cilës mund të riorganizohet nga të tjerët. Vëzhgimet e Karathéodorit zbulojnë një vetëdije të mprehtë se Ballkani ishte shndërruar në një “zonë kufitare” gjeopolitike, e cila nuk qeverisej më nga logjika reformuese osmane, por nga arbitrazhi i Fuqive të Mëdha. Humbja e shtetit osman nuk ishte vetëm territoriale; ajo ishte edhe normative, pasi pretendimet e tij për sovranitet dhe modernizim iu nënshtruan politikës evropiane të ekuilibrit të fuqisë.²⁷

Në kontrast, perspektiva ruse u formësua nga një ndërthurje e llogaritjeve strategjike dhe diskursit ideologjik. Rusia hyri në luftë nën flamurin e pansllavizmit dhe mbrojtjes ortodokse, duke e paraqitur ndërhyrjen e saj si një mision moral dhe një domosdoshmëri gjeopolitike. Traktati i Shën Stefanit mishëroi vizionin rus për një rend ballkanik të dominuar nga shtete sllave të orientuara drejt Shën Pjetërburgut, veçanërisht përmes krijimit të një entiteti të madh bullgar. Megjithatë, Kongresi i Berlinit ekspozoi kufijtë e unilateralizmit rus. *Raporti* i Karathéodorit pasqyron zhgënjimin rus përballë rezistencës së fuqive të

man. Ai u diplomua në Fakultetin e Drejtësisë të Sorbonës, ku mori gradën e doktorit të drejtësisë. Deri kohët e fundit, historianët turq kanë shkruar për të kryesisht si diplomat. Megjithatë, vitet e fundit ata kanë filluar t'i kushtojnë vëmendje fatit të tij të jashtëzakonshëm dhe historisë së familjes së tij, në të cilën përfshiheshin shumë fanariotë të njohur., shih: Mihneva R., Kolev V. Berlin Congress 1878 Through the Eyes of Phanariot Alexander Karateodori Pashi. *MGIMO Review of International Relations*. 2021;14(4):7-25. (In Russ.) <https://doi.org/10.24833/2071-8160-2021-4-79-7-25>

²⁷ Mihneva R., Kolev V, Berlin Congress 1878..., f. 10-11.

tjera dhe nënvizon mënyrën se si ambiciet ruse u përplasën me normën në formim të menaxhimit kolektiv evropian. Kufizimi i përfitimeve ruse krijoi një ndjenjë tradhtie diplomatike, e cila kontribuoi në largimin e Rusisë nga Gjermania dhe në dobësimin e Lidhjes së Tre Perandorëve.²⁸

Perspektiva austro-hungareze pasqyronte një logjikë tjetër gjeopolitike, po aq të rëndësishme në pasojat e saj. Vjena e shihte Ballkanin kryesisht përmes prizmit të sigurisë perandorake dhe stabilitetit të brendshëm. Rritja e nacionalizmit sllav përbënte një kërcënim të drejtpërdrejtë për kohezionin e Perandorisë Habsburge, veçanërisht duke pasur parasysh përbërjen e saj shumetnike. Pushtimi i Bosnjë-Hercegovinës, i autorizuar nga Kongresi i Berlinit, përfaqësonte një kompromis strategjik: ai i mundësoi Austro-Hungarisë të zgjeronte ndikimin e saj pa aneksim formal, duke kufizuar depërtimin rus dhe duke shmangur një përballje të drejtpërdrejtë. Rrëfimi i Karathéodorit thekson se diplomacia austro-hungareze veproi në mënyrë pragmatike, duke shfrytëzuar rënien e autoritetit osman për të vendosur një prani gjysmë-perandorake në Ballkan nën legjitimitet ndërkombëtar.²⁹

Në mënyrë krahasuese, këto tri perspektiva perandorake zbulojnë qasje thelbësisht të ndryshme ndaj qeverisjes dhe rendit ballkanik. Osmanët synonin reformën dhe integrimin në sistemin evropian; Rusia ndiqte zgjerimin ideologjik të shoqëruar me thellësi strategjike; Austro-Hungaria synonte përmbajtjen dhe stabilizimin përmes një zgjerimi të kontrolluar. Megjithatë, pavarësisht dallimeve, të tri perandoritë kontribuan në krijimin e një rendi ballkanik të fragmentuar dhe të menaxhuar nga jashtë. Kongresi i Berlinit nuk i pajtoi këto vizione konkurruese, por institucionalizoi bashkëjetesën e tyre përmes kompromisit, paqartësisë dhe shtyrjes së konfliktit.

Raporti i Karathéodori Pashës është veçanërisht i çmuar për zbulimin e mënyrës se si këto strategji perandorake u ndërthurën në nivelin mikro të ndërveprimit diplomatik. Vëmendja e tij ndaj mosmarrëveshjeve procedurale, negociatave informale dhe gjesteve simbolike ilustron se “Evropa kolektive” funksiononte më pak si një aktor i unifikuar dhe më shumë si një arenë e kontestuar e pazareve perandorake. Nga kjo

²⁸ Po aty, f. 12-14.

²⁹ Po aty, f. 14.

perspektivë, gjeopolitika e re e Ballkanit shfaqet jo si një zgjidhje koherente, por si një rregullim i përkohshëm i formësuar nga mosbesimi i ndërsjellë dhe trajektoret perandorake konkurruese.³⁰

Pasojat për Ballkanin dhe dështimi i paqes

Kongresi i Berlinit përbën një moment kyç në historinë evropiane, duke nxitur shfaqjen dhe artikullimin e ideve të reja dhe transformuese politike. Ndër to përfshihen nocionet e çlirimit nga sundimi osman, një formë qeverisjeje që mund të vendoset brenda kornizës më të gjerë të imperializmit islam në Evropë. Në të gjithë Ballkanin, komunitete të ndryshme etnike, si të krishtera ashtu edhe jo të krishtera, u angazhuan me konceptet përëndimore të lirisë, autonomisë dhe vetëvendosjes kombëtare. Këto ide fituan jehonë të veçantë nga fundi i shekullit XVIII, nën ndikimin e rrymave intelektuale të Iluminizmit dhe u intensifikuan më tej gjatë epokës së Romantizmit. Megjithatë, natyra tejet selektive dhe përjashtuese e Kongresit bëri që aspiratat e kombeve të vogla të trajtoheshin në mënyrë të pabarabartë, ose të mos merreshin parasysh fare.

Ky trajtim i pabarabartë shkaktoi pakënaqësi të thella dhe, në shumë raste, nxiti mobilizime të reja revolucionare ndër komunitetet kërkesat politike të cilave u marginalizuan. Në vend që të zgjidhte tensionet nacionaliste, Kongresi kontribuoi në përshkallëzimin e mëtejshëm të tyre. Njëkohësisht, Kongresi i Berlinit ilustron qartë mënyrën se si imperativat e politikës së brendshme të fuqive të mëdha u përkthyen në veprime konkrete të politikës së jashtme.

Një shembull domethënës është marrëveshja sekrete anglo-osmane e njohur si Konventa e Qipros, e nënshkruar më 4 qershor 1878, përpara hapjes zyrtare të Kongresit. Përmes kësaj marrëveshjeje, kontrolli efektiv osman mbi Qipron iu transferua Britanisë së Madhe, në këmbim të mbështetjes diplomatike britanike për interesat osmane gjatë punimeve të Kongresit. Ky episod nxjerr në pah faktin se Kongresi funksionoi jo vetëm si një forum i diplomacisë shumëpalëshe, por edhe si një mekanizëm përmes të cilit fuqitë e mëdha avancuan objektivat

³⁰ Mihneva R., Kolev V, Berlin Congress 1878..., f. 15-16.

e tyre strategjike përmes marrëveshjeve dypalëshe të zhvilluara jashtë vëmendjes publike.³¹

Pavarësisht objektivit të deklaruar për stabilizimin e Evropës Juglindore, Kongresi dështoi të adresonte shkaqet themelore të konfliktit në Ballkan. Duke i dhënë përparësi interesave imperiale ndaj aspiratave të popullsisë vendore, fuqitë e mëdha përforcuan pakënaqësitë ekzistuese dhe thelluan frustrimin politik. Rezultatet e Kongresit ishin veçanërisht të dëmshme për bullgarët, të cilët dolën si humbësit kryesorë, por ato prekën gjithashtu maqedonasit dhe shqiptarët, kërkesat e të cilëve për autonomi ose pavarësi u injoruan plotësisht.

Në vend që të siguronte paqen, Kongresi intensifikoi forcat revolucionare dhe nacionaliste në të gjithë rajonin. Rivalitetet dhe botëkuptimet e ndryshme të fuqive të mëdha, të kombinuara me shqetësimin e tyre parësor për avantazh gjeopolitik, minuan mundësinë e një zgjidhjeje të qëndrueshme. Në këtë kuptim, Kongresi përbën një shembull domethënës të kufizimeve të diplomacisë imperiale në një epokë gjithnjë e më shumë të formësuar nga nacionalizmi dhe kërkesat për vetëvendosje.

Pozita e shqiptarëve pas Traktatit të Shën Stefanit dhe Kongresit të Berlinit

Traktati i Shën Stefanit (mars 1878) dhe Kongresi i Berlinit (qershor-korrik 1878) përbëjnë një pikë kthese vendimtare në fatin politik të popullsisë shqiptare brenda Perandorisë Osmane në rënie. Ndërsa të dyja këto marrëveshje diplomatike synonin të zgjidhnin të ashtuquajturën Çështje Lindore dhe të stabilizonin Evropën Juglindore pas Luftës Ruso-Turke, ato në mënyrë të thellë marginalizuan interesat politike shqiptare. Ndryshe nga disa popuj fqinj, aspiratat kombëtare të të cilëve u njohën pjesërisht ose plotësisht, shqiptarët u përjashtuan nga përfaqësimi formal dhe nuk u njohën si një bashkësi politike e veçantë. Për rrjedhojë, rendi i pas vitit 1878 nuk përbënte një zgjidhje, por një thellim të çështjes kombëtare shqiptare.

³¹ Andrekos Varnava, "Punch and the British occupation of Cyprus." *Byzantine and Modern Greek Studies*, 2005, 29(2): f. 168.

Traktati i Shën Stefanit përfaqësoi një tronditje ekzistenciale për territoret e banuara nga shqiptarët. I hartuar kryesisht nën ndikimin rus, traktati parashikonte krijimin e një shteti të madh bullgar që shtrihej thellë në Maqedoni dhe përfshinte zona me popullsi të konsiderueshme shqiptare. Njëkohësisht, rajone të rëndësishme të banuara nga shqiptarë parashiheshin t'u kalonin Malit të Zi dhe Serbisë. Këto dispozita kërcënonin integritetin territorial të trojeve shqiptare dhe hapnin perspektivën e zhvendosjeve masive të popullsisë, asimilimit të detyruar dhe humbjes së subjektivitetit politik.³²

Në mënyrë domethënëse, traktati nuk përmbante asnjë referencë ndaj shqiptarëve si popull me të drejta politike apo aspirata kombëtare. Përkundrazi, territoret shqiptare u trajtuan si objekte rishpërndarjeje midis shteteve sllave në formim dhe fuqive ekzistuese perandorake. Ky përjashtim pasqyronte perceptimin e përhapur midis Fuqive të Mëdha se shqiptarët përbënin një popullsi të ndarë fetarisht dhe jo një komb të konsoliduar të aftë për vetëqeverisje. Kësisoj, marrëveshja e Shën Stefanit kristalizoi frikën shqiptare nga copëtimi dhe nxori në pah cenueshmërinë e tyre në rendin e ri ballkanik.³³

Megjithëse Kongresi i Berlinit rishikoi disa nga dispozitat më radikale të Traktatit të Shën Stefanit-veçanërisht duke reduktuar territorin e Bullgarisë - ai nuk e ndryshoi në thelb pozitën përjashtuese të shqiptarëve. Edhe në Berlin, shqiptarëve iu mohua përfaqësimi në një forum që vendoste drejtpërdrejt mbi fatin e territoreve të tyre. Kongresi rikonfirmoi kalimin e tokave të banuara nga shqiptarë tek shtetet fqinje, përfshirë Plavën dhe Gucinë për Malin e Zi dhe zona të Shqipërisë veriore për Serbinë, ndërsa pjesa tjetër e trojeve shqiptare mbeti e fragmentarizuar brenda kuadrit administrativ osman.³⁴

Nga perspektiva e Fuqive të Mëdha, çështja shqiptare u nënshtrua ndaj llogaritjeve strategjike. Ruajtja e një Perandorie Osmane të

³² British and Foreign State Papers, Vol. 69-70, f.466, <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=hvd.hwbwd9&seq=18>

³³ Edward Hertslet, *The Map of Europe by Treaty: Political and Territorial Changes*, (Vol. IV, 1875-1891), *Protocols of Conferences of the European Commissioners appointed to define the New Frontier of Serbia, as fixed by Article 36 the Treaty of Berlin*, London, Butterworths, 1891, f. 2881.

³⁴ British and Foreign State Papers, Vol. 69-70, 862,

dobësuar, por territorialisht funksionale, shihej si më e dëshirueshme sesa inkurajimi i një lëvizjeje tjetër nacionaliste që mund të destabilizonte më tej rajonin. Për pasojë, kërkesat shqiptare për autonomi ose për bashkim territorial u injoruan kryesisht, pavarësisht rritjes së mobilizimit politik midis elitave shqiptare.³⁵

Përfashtimi i shqiptarëve nga Shën Stefani dhe Berlini veprimi si katalizator për veprim politik të organizuar. Në qershor 1878, udhëheqës shqiptarë u mbledhën në Lidhjen e Prizrenit, e cila artikuloi për herë të parë në mënyrë të koordinuar kërkesat për mbrojtjen e territoreve të banuara nga shqiptarë dhe për autonomi administrative brenda Perandorisë Osmane. Fillimisht, Lidhja synonte të parandalonte copëtimin e tokave shqiptare, e jo pavarësinë e menjëhershme, gjë që pasqyronte si konsiderata pragmatike ashtu edhe kufizimet gjeopolitike të kohës.³⁶

Lidhja e Prizrenit përfaqësonte një kalim vendimtar nga rezistenca lokale drejt një vetëdijeje politike kombëtare më të gjerë. Ajo ndërthurte elemente të udhëheqjes tradicionale me ide nacionaliste në formim, të ndikuara nga konceptet evropiane të vetëvendosjes. Megjithëse Lidhja u shtyp përfundimisht nga forcat osmane në vitin 1881, ajo hodhi themelet ideologjike dhe organizative të lëvizjes kombëtare shqiptare në dekadat që pasuan.³⁷

Në aspektin gjeopolitik, rendi i Berlinit institucionalizoi fragmentarizimin e territoreve shqiptare. Duke njohur shtetet fqinje sllave dhe duke mohuar shqiptarëve një status të ngjashëm, Kongresi krijoi një pabarazi strukturore që do të vazhdonte gjatë gjithë shekullit XX. Trojet shqiptare u shndërruan në zona kufitare të kontestuara nga shtetet në formim, të ekspozuara ndaj presionit ushtarak, inxhinierisë demografike dhe pretendimeve konkurruese nacionaliste.³⁸

Dështimi për ta zgjidhur çështjen shqiptare kontribuoi drejtpërdrejt në paqëndrueshmërinë e mëvonshme ballkanike. Rezistenca shqiptare ndaj humbjeve territoriale, përplasjet me forcat malazeze dhe serbe, si

³⁵ Barbara Jelavich, *History of the Balkans- Eighteenth and Nineteenth Century*, Volume I, Cambridge University Press, 1983, f. 361-363.

³⁶ Po aty, f. 364.

³⁷ Po aty.

³⁸ Stavro Skendi, *Zgjidimi Kombetar Shqiptar*, Phoenix, 2000, f. 44-46.

dhe kërkesat e vazhdueshme për autonomi, nxorën në pah karakterin e paqëndrueshëm të rendit të Berlinit. Çështja shqiptare do të rishfaqej me forcë gjatë Luftërave Ballkanike (1912-1913), kur shpërbërja përfundimtare e sundimit osman në Evropë riktheu në mënyrë dramatike problemin e shtetësisë shqiptare, këtë herë në kushte edhe më të pafavorshme.

Përfundime

Ky punim mëton të argumentojë se Lufta Ruso-Osmane e viteve 1877-1878 dhe Kongresi i Berlinit përbëjnë një nyje vendimtare në transformimin e rendit politik dhe gjeopolitik të Ballkanit dhe të sistemit evropian të fuqive në tërësi. Lufta nuk ishte thjesht një konflikt dypalësh midis dy perandorive në rënie dhe në ngjitje, por shprehje e akumulimit afatgjatë të tensioneve strukturore brenda rendit pas-napoleonik, të minuar nga nacionalizmi, rivalitetet imperiale dhe erozioni i Koncertit të Evropës. Në këtë kuptim, Kongresi i Berlinit nuk duhet parë si një episod i izoluar diplomatik, por si kulmi i një procesi më të gjerë rikonfigurimi të ekuilibrit të fuqisë në Evropë.

Analiza e interesave dhe kalkulimeve të Fuqive të Mëdha ka treguar se Traktati i Berlinit ishte mbi të gjitha një kompromis ndërimperial, i ndërtuar për të shmangur një luftë të përgjithshme evropiane dhe për të frenuar unilateralizmin rus, më shumë sesa për të ndërtuar një rend të drejtë dhe të qëndrueshëm në Ballkan. Stabiliteti që ai prodhoi ishte i përkohshëm dhe i kushtëzuar, pasi u arrit duke institucionalizuar fragmentarizimin territorial, duke legjitimuar ndërhyrjen e jashtme dhe duke nënshtuar aspiratat kombëtare të popujve ballkanikë ndaj interesave strategjike të fuqive të mëdha. Në vend që të zgjidhte Çështjen Lindore, Kongresi e “menaxhoi” atë, duke e shtyrë konfliktin në kohë dhe duke e zhvendosur nga fusha diplomatike në atë të mobilizimit nacionalist.

Perspektiva krahasuese osmane-ruse-austro-hungareze ka nxjerrë në pah se rendi i Berlinit ishte rezultat i bashkëjetesës së tre projekteve perandorake konkurruese: reformuese dhe mbrojtëse nga ana osmane, ekspansioniste dhe ideologjike nga ana ruse, si dhe stabilizuese-përmbajtëse nga ana austro-hungareze. Asnjëra prej këtyre qasjeve

nuk arriti të prodhonte një zgjidhje koherente afatgjatë. Përkundrazi, kompromisi i Berlinit institucionalizoi paqartësinë dhe e shndërroi Ballkanin në një hapësirë të qeverisur nga arbitrazhi ndërkombëtar, ku sovraniteti ishte i pjesshëm dhe i kushtëzuar.

Në mënyrë të veçantë, punimi ka theksuar se pozita e shqiptarëve pas Traktatit të Shën Stefanit dhe Kongresit të Berlinit përfaqëson një nga dështimet më të thella të këtij rendi. Përfjashtimi i shqiptarëve nga përfaqësimi politik dhe injorimi i aspiratave të tyre kombëtare jo vetëm që i ekspozoi trojet shqiptare ndaj copëtimit dhe presionit të shteteve fqinje, por gjithashtu veprroi si katalizator për lindjen e një vetëdijeje të organizuar kombëtare, të mishëruar në Lidhjen e Prizrenit. Kësisoj, rendi i Berlinit nuk e zgjidhi çështjen shqiptare, por e institucionalizoi atë si një problem strukturor të Ballkanit modern.

Në përfundim, Kongresi i Berlinit mund të kuptohet si një shembull paradigmatik i kufizimeve të diplomacisë imperiale në një epokë të nacionalizmit në rritje. Ai arriti të ruajë përkohësisht paqen ndërmjet fuqive të mëdha, por me çmimin e paqëndrueshmërisë afatgjatë në Evropën Juglindore. Duke krijuar një rend të brishtë, të pabarabartë dhe të kontestuar, Kongresi hodhi themelet strukturore të krizave ballkanike të mëvonshme dhe, në një plan më të gjerë, kontribuoji në dinamikën që çuan drejt shpërthimit të Luftës së Parë Botërore. Në këtë kuptim, Berlioni i vitit 1878 nuk ishte fundi i Çështjes Lindore, por një etapë vendimtare në transformimin e saj në një problem kronik të politikës evropiane.

